Елена Николова

СВ. АТАНАСИЙ ВЕЛИКИ И БОРБАТА МУ

срещу арианската ерес от Никея до Сердика

Abstract: Elena Nikolova, *St. Athanasius' Faith against Arianism between Nicaea and Serdica.*

TThe author provides a general overview of the basic theological arguments of St. Athanasius against Arius' defenders between the Council of Nicaea and the Council of Serdica.

Keywords: *Church History, Council of Serdica, Council of Nicaea, St. Athanasius of Alexandria, Arianism, Orthodoxy*

След три века преследване и избиване на християните заради вярата им в Богочовека Христос и кръщението в Неговата Църква, през IV в. в Римската империя е извършена религиозната реформа на император Константин Велики, издигнат от римските легиони през 306 г., след смъртта на баща му император Констанций Хлор при похода му в Британия. Гоненията на християните са прекратени след подписването на *Едикта на толерантността* на император Галерий през 311 г. и *Миланския едикт* на Константин Велики от 313 г. След победите му над цезар Максенций (312) и император Ликиний през 314 г., Константин става император на цялата Римска империя. Обявява християнството за държавна религия, а папа Силвестър – неделята за почивен ден в прослава на Христовото възкресение.

Константин Велики до около 330 г. обитава дворец в Сердика и обича да казва „Сердика е моят Рим". Има трима синове Константин II, Констанс и Констанций. Заради ереста на Александрийския презвитер Арий е свиква Първия вселенски събор в Никея през 325 г. Умира в Никомидия през 337 г. на 65-годишна възраст.

До IV в. няма установена богословска терминология за Иисуса Христа и Светата Троица. Това вероятно повлиява за появата на арианската ерес, чието учение отрича Божеството на Христос, с което се руши самата същност на християнството и се отрича идеята за

изкуплението.

Четвърти век от историята на Църквата трябва да се отнесе към „Златния век" – епоха на процъфтяване на богословската наука и на най-бележити отци и учители на Църквата. Между тези бележити отци челно място заема по значение и заслуги за Църквата безспорно св. Атанасий Александрийски, именуван още „Велик". Самото му име, означаващо „безсмъртен", отговаря напълно на паметта, която християните от векове пазят за него. Църквата го почита като „баща на православието" заради борбата му срещу арианската ерес, продължила 50 години.

Свети Атанасий Велики е роден в самата родина на монашеството, в Египет във великия град Александрия през 293 г. от родители християни гърци. Тъй като за година на раждането му и неговата интронизация за патриарх на Александрия се публикуват различни години, предлагам следната хронология:

1. В началото на XX в. Оскар Лем проучва коптски паметник, в който се съобщава, че св. Атанасий е заел архиерейската катедра на „33-та си година".
2. В хронологическия предговор към пасхалните послания се чете, че епископ Александър е умрял на 22 фармута (17-ти април), а Атанасий е приел катедрата след Пасха на 14 Паина (8-ми юни), в първата година на индиктиона, в консулството на Иануария и Иуста и т. н. Според проф. Болотов например годината на раждане на св. Атанасий е 295-296, а на ръкополагане – 326 г.
3. Св. Атанасий е бил единственият законен архиепископ на Александрия 47 години.
4. Св. Атанасий умира на 2-ри май 373 г.
5. През 327 г. св. Атанасий отказва да приеме в Църковно общение Арий като патриарх на Александрия. Следователно:

а) 373 – 47 г = 326 г. интронизация на св. Атанасий – 8-ми юни 326 г.

б) 326 – 33 г. = 293 г. – година на раждане – 293 г.

Като дете св. Атанасий претърпява жестокото гонение на християните при император Диоклетиян. Има възможност да получи много добра подготовка за бъдещата си богословска дейност в прочутото катехизическо училище в Александрия, основано според блажени Йероним от Евангелист Марк през I в. Привлякъл е внимание-

то на Александрийския архиепископ Александър, който го назначава за свой секретар, а през 319 г. го ръкополлага за дякон. Още преди появата на арианската ерес, св. Атанасий пише: *Слово против езичниците* и *Слово за Въплъщението на Бог Слово и пришествието Му при нас в плът.* В словото против езичниците се доказва, че „вярата в Спасителя Христа е действително познание на истината", а не е „неразумна", както са твърдели езичниците.

В *Словото за Въплъщението на Бог Слово* се защитава вярата във Въплъщението на сина Божи за изкупление и спасение на човечеството срещу възраженията на юдеи и езичници. В своята богословска дейност използва гръцкия превод на Моисеевото Петокнижие Септуагинта от времето на Птоломей II Филаделф.

Св. Атанасий Велики не само доказва с теоретични богословски разсъждения истината за нашата православна вяра, но и на практика е показва, как трябва да се служи на нея и как тя да се пази, което би помогнало на съвременните православни християни да си изградят критерий срещу всичко, което не е „православие" през XXI в. Историка Созомен го нарича „пастир" мъдър и мъжествен, чийто живот е бил образец за епископите, а учението му – Закон на православието. Св. Атанасий пръв съзира опасността от арианската ерес за основаната от Иисуса Христа религия и за спасението на вярващите в Христа Той вдъхновява архиепископ Александър да напише окръжно послание до всички епископи по повод на ереста на Арий. Според учението на Арий Христос не е Бог и само Отец е нероден, безначален, вечен, едноличен. Син и Дух Свети са само първородни твари. Св. Атанасий отхвърля учението на Арий за едноличен Бог и го замеля с идеята за „троичност" у Бог – че син Божи е роден от същността на Отца, а не е сътворен от нищо по волята на Отца, както учи Арий. Св. Атанасий утвърждава пълната божествена природа на Логоса, на Сина Божи, и че Отец и Син имат една и съща божествена същност. Чрез Въплъщението на Сина Божи човешката природа е възведена в нетление и безсмъртие. Огромното значение и ценният принос на св. Атанасий в развитието на богословската мисъл се състоят в постоянно прокарваната от него идея, че въплътилият се Логос е истински Бог. Също и Дух Свети е истински Бог, който изхожда от Отца. Св. Атанасий проповядва и служи като архиерей и на коптски език.

За пропаганда на своето лъжеучение в борбата против православието Арий издава своето съчинение *Талия* (сбирка от песни с по-

пулярно изложение на неговото учение.) Арианството би могло да бъде по-малка опасност за истинската религия, ако религиозното и моралното състояние на тогавашното общество не са благоприятни за неговото разпространение. За ума и сърцето на един полуезичник-полухристиянин, арианството е по-близко отколкото православието, моралът е по-приемлив. Бурни спорове обхващат всички слоеве на обществото – съобщава църковния историк Евсевий. Всички спорят за Божеството на Иисуса Христа. Неизбежно става свикването на Вселенски църковен събор.

Първи вселенски събор

Първият Вселенски събор се е състоял в Никея през 325 г. и е председателстван от император Константин Велики. На събора присъстват 318 епископи от цялата Римска империя, между които св. Николай Мирликийски, св. Спиридон Тримитунтски, епископът на Сердика Протоген, и испанският епископ Осий Кордубски с пълномощия от папа Силвестър. Като секретар на архиепископ Александър св. Атанасий участва в заседанията на Първия вселенски събор. Още в първите заседания на събора макар и най-млад дякон, след като изслушва богоненавистното изложение на Арий, поисква разрешение от старите епископи да отговори на Ариевото сквернословие. И толкова силна и препълнена с мъдрост е неговата реч, че съборът единодушно осъжда арианството като богохулство и поисква император Константин да изпрати Арий на заточение. По време на заседанията на събора св. Николай Мирликийски не е могъл равнодушно да изслуша богохулните думи на Арий и пред цялото събрание му удря плесница. За тази му постъпка светите Отци му отнемат архиерейския сан. Но най-достойните епископи се удостояват с чудесно видение: виждат Господ Иисус Христос от едната му страна с Евангелие, а от другата св. Богородица с епископски омофор да им възвръщат архиерейския сан. В прослава на това чудо в Демре (Мира) – Турция, където се намират гробът и църквата на св. Николай, се продава чудотворната „Мирликийска" икона, изработвана в Гърция и Италия от злато, сребро и скъпоценни камъни. Св. Спиридон в спор с арианите, за да докаже същността на Св. Троица, стиска в шепата си керемида, при което отгоре се появява огън, отдолу потича вода, а в шепата останава глината. На Първия вселенски съ-

бор е трябвало да присъства Цариградският архиепископ Митрофан, който тогава е на 117 години и изпраща своя викарен епископ. Император Константин от уважение към него го посещава заедно с всички епископи на събора, като го награждава с титлата „патриарх". Архиепископ Митрофан се обръща към Александрийския архиепископ Александър и му казва, че си оставя достоен заместник, като хваща за ръката дякон Атанасий и го похвалява пред всички. След това пророчество и десетдневно боледуване умира. На Първия Вселенски събор е изготвен и подписан от 318 епископи Никейския Символ на вярата, който е основа на истинското православно християнство и за който най-голяма заслуга има св. Атанасий. Под влияние на епископ Осия Кордубски император Константин Велики предлага за „Символа" термина „Единосъщен", с който арианите не са били съгласни. Св. Атанасий най-много допринася за осъждането на Арий и неговото отлъчване от Църквата. Оттогава цялата негова дейност е свързана с борбата против арианството продължила 50 години. По думите на св. Григорий Богослов той „бил удостоен с първенство между събралите се" епископи (слово 21,9). Изявява се на събора като смел и твърд защитник на Православието „най-силен борец против арианите" (Сократ, *Църковна история*) „бил предмет на удивление на Светия велик Никейски събор" (св. Кирил Йерусалимски – *Послание до презвитерите*).

Изборът на св. Атанасий за патриарх на Александрия

Св. Атанасий се завръща от събора като световно известен богослов. Победата на Атанасий над арианството е победа на цялото християнство, и то отдава заслужена почит на смелия борец против еретика Арий. Скоро след приключването на събора архиепископ Александър умира, посочвайки за свой наследник Атанасий в негово отсъствие. Според историците Созомен, Сократ (Схоластик) и бл. Теодорит, и духовници и миряни, искат Атанасий да стане епископ. Дякон Атанасий се отказва от тази чест, като изтъкват, че е много млад да носи тежкия владишки жезъл. Обаче „всичкото множество жители, всички принадлежащи към Вселенската Църква, се събра заедно и единодушно, като че ли из едно тяло, викаха и искаха да стане Атанасий епископ; и единодушно и всенародно молеха за това Хрис-

та през многото дни и нощи и заклеваха нас да направим това" – свидетелстват епископите на Египет, Тиваида, Либия и Пентапол, които са се събрали в Александрия; "че нито сами излизаха от Църквата, нито нас пускаха да излезем". Св. Атанасий е интронизиран за патриарх на Александрия на 8-ми юни 326 г. и е заемал Александрийската катедра 47 години от които на 5 пъти около 18 години е в изгнание, заради клеветите и борбата на арианите срещу него, но египетските епископи не позволяват да бъде избран друг архиепископ.

Борбата на арианите срещу св. Атанасий и православието

Осъденият на Първия вселенски събор на заточение еретик Арий по настояване на неговите привърженици пред император Константин е освободен около 327 г. За неговото освобождаване се застъпва и сестрата на император Константин – Констанция, която е била арианка. Арианите начело с епископ Евсевий Никомидийски настоятелно искат св. Атанасий да приеме Арий в църковно общение в Александрия. Св. Атанасий решително отказва с думите: „Ереста, която въстава против Иисуса Христа, не може да бъде приета в общение с Православната църква" (*Апология против арианите*). Арианите обаче не се примиряват. На събора в Тир през 335 г. арианските епископи с дръзки лъжи, обвинения и клевети за участие в убийство обявяват св. Атанасий за свален от архиепископската катедра. Ариани и разколници мелитияни обвиняват св. Атанасий, че пречи на ежегодното изпращане на зърнени храни от Александрия в Константинопол. По нареждане на император Константин св. Атанасий е отстранен от архиепископската катедра и изпратен на заточение в Трир – Галия (първо изгнание 335-337 г.), без да бъде избран негов заместник. След смъртта на император Константин, по застъпничеството на западния император Константин II и папа Юлий, източният император Констанций разрешава на св. Атанасий да се завърне в Александрия на 23.XI.337 г.

Веднага след завръщането на св. Атанасий, арианите и мелитияните го обвиняват, че незаконно е заемь катедрата си, без да е отменено съборно решението на Тирския събор от 335 г. Спечелват на своя страна император Констанций. По предложение на Евсевий Никомидийски на мястото на св. Атанасий е назначен отлъченият на Първия вселенски събор арициски презвитер Пист. На събора на еги-

петските епископи през 338 г. св. Атанасий разобличава Пист, а епископите го предават на анатема, изразявайки своето доверие и преданост към св. Атанасий, като отхвърлят неправилната процедура на Тирския събор и свалянето на св. Атанасий от катедрата в разрез с църковните канони. Съборът съставя послание предназначено за целия епископат. Александрийски свещеници го занесли в Рим, където започнали спор с пратениците на Евсевий Никомидийски. Двете страни предлагат да се свика нов църковен събор при посредничеството на Римския епископ. Папата охотно се заема с осъществяването на този проект. На събора на арианските епископи през 339 г. св. Атанасий отново е обявен за свален от архиепископската катедра по силата на решението на Тирския събор от 335 г. Египетският префект Филагрий, поддръжник на арианите, с въоръжена сила и кръвопролитие въвежда в Александрия назначения от Антиохийския събор за Александрийски епископ свой съотечественик Григорий Кападокиец. Св. Атанасий трябва отново да напусне Александрия. Отправя се за Рим, където е приет сърдечно от папа Юлий I (второ изгнание – (339-346 г.). Св. Атанасий написва *Окръжно послание до епископата*, в което с убедителни доводи разобличава своите гонители и призовава всички архипастири към защита на правата кауза и църковните интереси. На събора в Рим (340 г.) св. Атанасий е напълно оправдан и признат за единствен законен архиепископ на Александрия. След смъртта на Арий през 336 г. източните ариански епископи се обединяват около Евсевий Никомидийски и започват да създават нови „догматически формули", като с това се домогват да омаловажат Никейския символ. През 341 г. Антиохийският „събор на обновлението" отхвърля решенията на Църковния форум в Рим (340 г.) и съставя три вероопределения. С надежда, че един нов Църковен събор ще доведе до умиротворение и единство в Църквата, утвърждаване на Православието, окончателна реабилитация на св. Атанасий и др. последователни защитници на Никейското изповедание, папата и няколко западни епископи започват подготовка за свикването на широко представителен църковен форум. За място на събора е одобрен гр. Сердика, намиращ се почти на границата на двете части на империята под юрисдикцията на Римския епископ и в пределите на Западната Римска империя.

Историята на Сердика през вековете

Сердика е първото име на столицата София. Основан е от тракийското племе серди през VIII-VII в. пр. Хр. През 45 г. пр. Хр. Рим ликвидира независимостта на Тракийското царство след смъртта на последния му владетел Реметалк.

По времето на император Траян (98-117 г.) селището получава статут на град, наречен – Ulpta Serdica – т.е. град на сердите.

През II в. градът е център на провинция Вътрешна Тракия. По времето на император Марк Аврелий и император Комод (176-192 г.) Сердика е укрепена със здрава крепостна стена. Каптиран е и горещият минерален извор и са издигнати градските обществени бани (терми).

През 311 г. е подписан *Едикта на толерантността* на император Галерий. След религиозната реформа на император Константин Велики (306-337 г.), Сердика става седалище на епископ с православни храмове „Свети Георги"-Ротондата и базиликата „Св. София".

През 343 г. по времето на епископ Протоген се провежда „Сердикийски Църковен събор, на който присъстват св. Атанасий Александрийски и епископи от цялата Римска империя.

През 447 г. хуните, водени от Атила, опожаряват Сердика.

През (527-565 г.) император Юстиниан възстановява града и издига храм „Св. София".

През 809 г. хан Крум превзема Сердика, и наричат града Средец.

За първи път градът е наречен София във Витошката грамота на цар Иван Шишман по името на митрополитската църква, базиликата „Св. София".

На 22 март 1879 г. София е избрана за столица на България.

Богословските възгледи на св. Атанасий

След Никейския събор св. Атанасий многократно защитава употребения на този събор термин „Единосъщен", небиблейски по произход, но библейски по съдържание. За изкуплението на човека, за избавлението му от смъртта и тлението е необходима пълна обнова на неговата природа чрез съединението й с Бога, чрез Въплъщението на Сина Божи. Ако Логосът е наистина твар, както учи Арий, тази обнова не би била възможна, човекът би си останал в греха и

смъртта. Св. Атанасий води словесна борба за идейно прочистване на църковните кръгове от всички еретически заблуди. Светителят навлиза все по-надълбоко в същността на Ариевото учение и го разобличава. Св. Атанасий Велики се оказва първият измежду проповедниците в Църквата, който на широка основа и изчерпателност се опитва да разкрие и обясни истината за Бога в Неговата троичност. Бог е един, обаче е троичен по лица: Отец, Син и Дух – еднакви по същество, съвечни, равночестни, но различни в своите лични свойства. Така Отец не е Син, и Син не е Дух Свети. Отец ражда Сина, Синът роден предвечно от Отца, пребъдва неразделно в Неговото лоно, както светлината се ражда от огъня, но остава неразделно от Него. Дух Свети изхожда от Отца, но подобно на топлината остава свързан със светлината и огъня. Изразът, „Светлина от светлина", влязъл в Никейското вероизповедание, без друго ще да е формулиран от самия св. Атанасий: Една е същността на трите лица на Бога. Син е омиусиос/единосъщен (равен), но не е омоусиос подобен на Отца както учи Арий. Ако Синът Божий беше само подобен по същество с Отца, но не и равен Нему, самата християнска вероучителна система щеше из основи да рухне. И един богоозарен ум като св. Атанасий, не е могъл да не съзре гибелните последици от лъжеучението на Арий.

В празничните си слова, както и в беседите си, св. Атанасий разкрива и пряко учението на Църквата за Божието домостроителство и обосновава основната истина на християнството – за двете природи на господа Иисуса Христа, божествената и човешката, свързани в единната личност на Богочовека Христос.

Божествените истини според св. Атанасий се познават чрез просветения от вярата разум, но само при наличността на благочестието, т.е. на чистия и свят живот.

Патриарх Фотий нарича проповедите му срещу ариани и еретици – „блестящ трофей над всяка ерес".

Исторически факти за Сердикийския събор 343 г.

В правилата на светия Сердикийски събор четем: „Сердикийският събор се провел по времето на Констанций, син на Константин Велики. Като се присъединил към ереста на арианите, Констанций употребил усилия за изопачаване на догматите и определенията на Никейския събор (325 г.). Щом узнал за това от тогавашния папа

Юлий, брат му Константин II, който господарува в стария Рим, с писмо заплашва брат си с война, ако не престане да вълнува Църквата и да разклаща православната вяра. Затова по заповед на споменатите братя императори в Сердика се събират епископи на брой 341, които, като разсъждават за Никейските догмати, потвърждават и излагат определение, с което се утвърждава светият символ на Никейските отци и се определя, че той трябва да има сила и да пребъдва неизменен, а които мъдруват не съгласно с него се отлъчват и предават на анатема".

Заседанията на събора се провеждат от месец ноември 343 г. до месец февруари 344 г. На този събор всеки от епископите, които имат предимство пред другите със слово и знание, предлагат мнение и ако те са били угодни и на останалите, са утвърждавани като правила. В това отношение особено внимание заслужават правила 3, 4, 5 и 9, предложени от епископ Осия с думите: „ако е угодно на любовта ви нека почетем паметта на апостола Петра, т.е. да предоставим власт на престола на Римската църква". Например третото правило признава на Римския епископ правото да приема известен род апелация против решението на надлежен епархийски събор. Епископ Никодим, като коментира 3-то правило, казва, че съборът е свикан по делото на Атанасий Александрийски, незаконно свален от противниците на Никейското вероучение, „и имал за цел, от една страна, да възстанови Атанасия, от друга, да осъди неправославните, които се осмелили да въстанат против тоя стълб на православието".

Хипотези за маршрута на св. Атанасий до Сердика

Има различни хипотези за маршрута на св. Атанасий до Сердика. Докато западните епископи най-вероятно са минали по маршрута: Равена-Белград-Ниш-Сердика, то за св. Атанасий редица факти налагат мнението, че е минал по Римския път – Via Ignatia –Албания, Македония, Северна Гърция, България с отклонения при прохода Маказа по пътя за Перперикон или над гр. Златоград. Докато по пътя Белград-Ниш няма църкви и манастири, посветени на св. Атанасий, то по протежението на Via Ignatia са достатъчно много, което може да се обясни единствено с присъствието на св. Атанасий по тези земи. Например в гр. Златоград още преди турското нашествие има връх

„Св. Атанас" и манастир „Св. Атанас" под него (фото № 1). Жителите на гр. Златоград и досега считат св. Атанасий за покровител на града, като са съхранили легендата, че по време на турското нашествие черни птици долетели от връх „Св. Атанас", които започнали да избождат очите на войниците и те били принудени да избягат. Не може да се подмине и фактът, че също отпреди турското нашествие в Източните Родопи над река Арда (сега язовир), между Перперикон и Златоград има връх „Св. Атанас" (скица № 1). Тези факти са в подкрепа на моята хипотеза, че по време на събора Перперикон – (фото № 2) вече е бил седалище на епископ, което вероятно е причината св. Атанасий да мине по този маршрут. Освен това векове наред турското население в Източните Родопи посреща Атанасовден с поговорката – „Атанас гелди, яз гелди" – Атанасовден идва, лятото идва.

Седикийският църковен събор през 343 г.

Седикийският Църковен събор е председателстван от испанския епископ Осий Кордубски с пълномощия от папа Юлий. В Сердика пристигат както православни, така и антиникейци, обвинители и обвиняеми. Арианските епископи се стремят да избягнат поражението и да се избавят от справедливата присъда на Църковния събор, затова напущат тайно Сердика и отсядат в гр. Филипопол, където устройват свой събор, председателстван от Стефан Антиохийски. Те съставят обширно послание, адресирано до целия епископат, клира и вярващите на Вселенската Църква, като документа е представен като акт на събраните в Сердика епископи, с обвинения към епископите Атанасий, Маркел, папа Юлий, епископ Осий Кордубски и епископ Протоген.

Останалите в Сердика епископи изпълняват своята мисия. Подложени са на оценка актовете на предишните събори, свидетелствата на египетските епископи и други материали. Клеветниците са разобличени. Правдата възтържествува. Отците на събора единодушно потвърждават невинността на Атанасий и засвидетелстват братската си любов към него. Въз основа на многобройните доказателства за извършени престъпления от арианстващите епископи, съборът произнасят съответни присъди срещу тях – лишаване от катедрите им и отлъчване. Някои от епископите, между които Осий Кордубски и епископ Протоген, предлагат да бъде изготвен нов Символ

на вярата, който би удовлетворил и арианските епископи. На това предложение енергично се противопоставя св. Атанасий, който успява да убеди светите Отци на събора и те потвърждават Никейския Символ на вярата и решенията на Първия Вселенски събор. Сердикийският събор отправя общо послание до епископите на Вселенската Църква и изпраща специални писма изложения до епархиотите на св. Атанасий в Александрия, а така също до епископите в Египет и Либия. По предложение на епископ Осия ся одобрени 21 правила (канони), отнасящи се главно до църковната практика на Запад. Постановленията на Сердикийския Църковен събор са приети от около 350 епископи в двете части на Римската империя и приведени в изпълнение. Сердикийският събор отбелязва значителен принос за укрепване на единомислието между християнския Изток и християнския Запад и проправя по-широк път за делото на християнската мисия по балканските земи.

Св. Атанасий Александрийски преминава по труден, но светъл път, за да свърже исторически Никея със Сердика и да утвърди завинаги неприкосновеността на Православния Никейски Символ.

Къде са проведени заседанията на Сердикийския Църковен събор?

Има различни хипотези за точното място, на което са се провели заседанията на Сердикийския Църковен събор. Това би могло безспорно да се установи, ако се приложат обективни критерии като наличието на писмени сведения, предание от човек на човек и приемственост между поколенията, защото самата Църква е Предание (традиция). Преданието е такова само ако се споделя и предава на някой друг. Църквата е народът Божий, чрез който в общността се осъществява преданието. Писмените сведения са следните: 1) През 1640 г. католическият епископ Петър Богдан пише в свое съчинение, че Сердикийският събор е заседавал в една църква вън от града Сердика под хълма Триада, а по турски – Токмаклия, гдето се виждали развалините на манастир.

2) Същият епископ в друг доклад от 1653 г. дава по-определени сведения, че в този стар манастир „Св. Троица", сега разрушен, за по-голямо удобство и поради хубавия въздух се е състоял Сердикийският събор.

3) Богдан Филов пише: „Този събор, доколкото се знае, поне по предание, се е състоял в голяма църква извън града, развалините на която са се виждали чак до края на XVII в."

4) Историкът Иван Богданов в съчинението *Български твърдини* от 1971 г., като цитира мнението на Петър Богдан, първоначално предполага, че тази местност се локализира във кв. Лозенец, но като се досеща, че там никога не е имало манастир „Св. Троица" или енорийска църква с такова име, заключава: „По-вероятно е Съборът да е заседавал в издигнатия през ранновизантийската епоха манастир „Св. Троица" на възвишението източно от Сердика, недалеч от възникналото около края на XVIII в. софийско село Слатина (днешния квартал Слатина). След разрушаването на манастира от турците в края на XIV в. той запустява.

5) Според статистически геодезически данни най-високата точка на София се намира в квартал Слатина. Сред жителите на Слатина е запазено предание за наличието на голям манастир преди турското нашествие, който е обхващал територията от храм „Св. Мина" построен през 1872 г. като „Света Троица" и досега наричан „манастирчето" до храм „Св. Троица" на Редута, осветен през 1943 г. от екзарх Стефан, чийто ляв престол е посветен на св. Атанасий Велики. Двата храма са свързани с обща улица „манастирска". Има предание, че св. Атанасий се е явил насън на дядо Ангел, общински служител от селото, и баба Спаса, която е погребана в двора на храм „Св. Троица", след което започват разкопки през 1910-1912 г. Открити са основите на грандиозен храм с размерите на храм „Ал. Невски".

6) Според професор Barnard от Оксфорд за Сердикийския събор са пристигнали в Сердика повече от 1000 души – епископи с техните секретари и придружаващи ги лица, които е трябвало да бъдат настанени за 4-ри месеца. Най-подходящ е бил действително този стар манастир „Св. Троица".

7) Проучванията и публикациите на йерей Стоян Полименов като свещеник в храмовете „Св. Троица" и храм „Св. Мина" потвърждават напълно преданието за манастира „Св. Троица" в Слатина и Сердикийския църковен събор. Храм „Св. Мина" е затворен! Той притежава 6 дка двор, подходящ за музей за Сердикийския църковен събор.

8) Отец Васил Коцев, свещеник в храм „Св. Георги Победоносец", гр. София, разказва свои спомени за преподавателя по история

в Семинарията в Черепиш Ганчо Велев, който е казвал, че Сердикийският събор е заседавал в огромния по територия манастир „Св. Троица" в днешния квартал Слатина. А самият отец Васил Коцев като дете е виждал развалините в района на храм „Св. Троица" до около 1950 г. Според Ганчо Велев само в този манастир е могло да бъдат настанени за 4-ри месеца всички, които са пристигнали за Събора през 343 г.

Не бива да се подминава и фактът, че през 2016 г. в Слатина е открита най-голямата неолитна постройка в Европа с размери 150 кв. м. и датировка края на VII хилядолетие пр. Хр. В документалния филм, излъчен през януари 2017 г. с коментари за това откритие се прави категорично заключение за това, че първите жители на Сердика са били тези от неолитното жилище в кв. Слатина – (фото № 3).

Маршрута на св. Атанасий след завършването на събора през 344 г.

След завършването на събора през февруари 344 г. св. Атанасий се отправя сам за Константинопол. По предание разрушава тракийско светилище в околностите на днешното село Златна ливада (община Чирпан) и го превръща в християнско, поставяйки Христовия кръст. Пребъдва в молитва в близката пещера, която съществува и до днес с лечебно аязмо. Мястото е избрано стратегическо, защото от там е минавал основният път за Константинопол.

През следващите векове е изграден манастир „Св. Атанасий", който се смята за най-стария манастир в Европа. След 9.IX.1944 г. манастирът е превърнат в овчарник. Легенда разказва, че три нощи поред една баба от с. Златна ливада сънува св. Атанасий, който настоява да прогонят овцете от святото място. Светецът се явява насън и на партийния секретар, като му казва, че ако не освободят светата обител, ще му вземе детето. Така в началото на 50-те години манастирските сгради са освободени за църковно ползване. В печатни медии се съобщава, че в манастира е донесено от Александрийския патриарх Петрос VII през 2003 г. копие от Реймското Евангелие, върху което са се клели всички крале на Франция, заедно с икона на св. Атанасий, рисувана в Александрия. Оригиналът на Евангелието се съхранява в Реймс – Франция и е написана на църковнославянски език.

След престоя си в „пещерата" св. Атанасий се отправя за Сирия, откъдето император Констанций го кани да се завърне в Александрия, след застъпничеството на западния император Констанс и смъртта на Григорий Кападокиец през 345 г. Александрийските християни посрещат възторжено св. Атанасий на 150 км от Александрия. На 21.XI.346 г. св. Атанасий заема отново архиепископската си катедра. След смъртта на император Констанс (350 г.) Констанций отново застава открито на страната на арианите, на съборите в Арелат и Медиолан (355 г.). Въпреки, че присъстващи епископи заявяват, че не виждат вина в св. Атанасий съгласно църковните канони, Констанций отговаря, че канонът е това, което каже той, и св. Атанасий е обявен за свален от катедрата. В началото на 356 г. в Александрия пристига с войска военачалника Сириан, за да арестува св. Атанасий. През вечерното богослужение той нахлува с придружаващите го войници с насилие и убийства в храма „Св. мъч. Теона", но св. Атанасий незабелязано между певците успява да напусне храма. Отдалечава се в пустинята при монасите отшелници (трето изгнание – 356-362 г.). Александрийската катедра е заета от арианския епископ Георгий Кападокиец, който се задържа в Александрия само няколко месеца и става жертва на предизвикания от него самия бунт сред народа. Св. Атанасий се завръща в Александрия на 21.02.362 г. с разрешение на новия император Юлиян Отстъпник – (361-262 г.). Този период от архипастирската дейност на св. Атанасий се запомня с помирителната дейност и бащинските грижи за омиротворяване на Църквата, които той проявява след завръщането си в Александрия. Свиква голям епископски събор през 362 г., който определя условията за приемането в Църквата на арианите и установява мерки за прекратяването на мелитианския разкол. Тази помирителна и омиротворителна дейност на св. Атанасий не се харесва на император Юлиян. По негова заповед още същата година (24.X.362 г.) св. Атанасий е отстранен от Архиепископската катедра. Отдалечава се в Тиваида – Горен Египет (четвърто изгнание 362-364 г.).

Св. Атанасий се завръща в Александря на 20.02.364 г. след смъртта на Юлиян Отстъпник (363 г.) и след среща с новия император Йовиан в Антиохия. Приемникът на Йовиан – император Валент – фанатичен привърженик на арианството – подновява преследването срещу св. Атанасий, като издава указ за отстраняването на всички епископи, изпратени в изгнание при император Констанций и осво-

бодени при император Юлиян. На 5.X.365 г. св. Атанасий напуска тайно Александрия и се уединява в околностите й (пето изгнание 365-366 г.). Отстраняването на св. Атанасий от архиепископската катедра предизвиква сред православното население голямо вълнение, което застрашава да се превърне в открит бунт. Това принуждава император Валент с указ от 1.02.366 г. да разреши на св. Атанасий да се завърне в Александрия, където остава до края на живота си, когато предава Богу дух на 2 май, 373 г.

Архипастирската и богословска дейност на св. Атанасий Велики

Величавата и плодоносна архипастирска и богословска дейност на св. Атанасий достойно и високо е оценена както от неговите съвременници, така също и от следващите поколения и изобщо от цялата Църква - Източна и Западна. Той пръв от светите Отци е наречен „Велик". Нему светата Църква дължи разгромяването на опасната арианска ерес и създаването на Никейския символ на вярата. Всъщност цялата дейност на св. Атанасий е била борба за църковен мир, който би могъл да се постигне само с унищожението на ереста. Св. Атанасий изисква да имаме чиста и добра съвест и да отбягваме лукава съвест, както и да се молим за мир, да съдействаме и насаждаме мир между ближните, в църквата, в държавата, мир във света, защото Иисус Христос е истински Миротворец и Подател на мир.

Целият живот и архипастирска дейност на св. Атанасий са жертвен подвиг за защита на вярата и запазване мира в Църквата. Да бъдеш на страната на св. Атанасий за тогавашните християни е означавало да бъдеш истински член на Църквата Христова.

Свети Атанасий има ум дълбок, проницателен, език точен и верен както в защитата, така и в нападението. Без да бъде монах, той е строг аскет и приятел на св. Антоний Велики. Според него пастирът е длъжен най-напред да разпалва своята любов към паството със знанието, че повереното му стадо не е негово, но стадо на Небесния Отец. Св. Атанасий отхвърля учението, че човешките постъпки се управляват от съдбата и от движението на звездите и са предопределени от рождение. Според него човекът е създаден от Твореца със свободна воля. Чрез свободната си воля човек може както да извършва добро, така и да се отклонява от доброто и да върши зло, да

нарушава Божия закон и върши беззаконие. Природата на греха и порока е такава, че те носят в себе си съответното наказание. Когато човек съгреши, да побърза да се покае и поправи. Св. Атанасий разглежда войната като последица от греха, който предизвиква раздори, вражда, разцепление и сблъскване между хората ,народите, държавите, затова той цени високо благото на мира.

Голям е приносът на великия александрийски ерхиепископ при установяване на „канона" или истинския сборник от книгите на Свещеното Писание, при много разпространените по това време апокрифи и лъжесвещени книги. Негово е предложението за „акапелното" изпълнение на църковните песнопения, което се възприема от цялата Вселенска църква.

Въпреки многото преследвания и изгнания св. Атанасий разгръща богато литературно-богословско творчество. В множеството си съчинения той се изявява като смел защитник на вярата, формулирана в Никейския символ, догматите за Св. Троица и изкупителното дело на Богочовека Христос. Съчинява три апологии: *Против езичниците, Против арианите, За въплъщението на Словото, За Светата Троица, Срещу еретика Аполинарий, и разколниците новициани за Св. Дух, Житие на св. Антоний Велики*, много послания, проповеди, тълкувания. Най-доброто издание на трудовете на св. Атанасий Велики се счита това на Бернард де Монкофон под надслов „Нов сборник на Отците и Писанията, Париж 1707 г. В най-ново време св. Атанасий е наречен „едно от най-великите явления на цялата история на Църквата" (Барденевер, *Патрология*).

Като разкрива обективната страна на изкуплението, св. Атанасий засяга и неговата субективна страна, че човек трябва да съобрази личния си живот с духа и повелите на Божеството Откровение. В посветените нему служби на 18-ти януари и 2-ри май, Църквата го прославя като стълб и светилник на Православието. Св. Атанасий освещава със своите стъпки, слово и дело нашата земя. Благословението му почива върху столицата София.